

ks. Jan Górski

Muzealne zbiory w służbie misji *ad gentes*

Misja *ad gentes*, jako specjalne przedsięwzięcia Kościoła (DM 6), wymaga nadzwyczajnych przygotowań i realizacji. Od początku XX wieku papieże przypominają o odpowiednim przygotowaniu kandydata na misjonarza oraz o budzeniu świadomości misyjnej całego ludu Bożego. Misjonarze od najdawniejszych czasów dokumentowali swoją pracę. Wystarczy wymienić tutaj św. Pawła, który w listach opisuje różne szczegóły, czyli kontekst pracy misyjnej. Prosi też o przesłanie pozostawionych pism – może świadectw pracy misyjnej: „Opończę, którą pozostawiłem w Troadzie u Karpa, przynieś, idąc po drodze, a także księgi, a zwłaszcza pergaminy” (2 Tes 4, 13). Z biegiem czasu relacje misjonarzy są wzbogacane różnymi przedmiotami codziennego użytku, rycinami i fotografiami przesyłanymi z kraju misyjnego do centrali. Należy przy tym zauważyć coraz lepszą współpracę między misjologią a etnologią.

Wkład Kościoła w zachowanie kultury materialnej ewangelizowanych ludów

Przygotowanie misjonarskie, oprócz teologii, a zwłaszcza misjologii, wymaga poznania wielu dziedzin pomocniczych, takich jak: historia, etnologia, antropologia kulturowa, lingwistyka. Taki sposób przygotowania zaleca sobór: „Ktokolwiek bowiem ma zamiar udać się do innego narodu, powinien mieć w wielkim poszanowaniu jego spuściznę narodową, jego język i obyczaje. Dla przyszłego misjonarza szczególnie konieczne są studia misjologiczne, tzn. poznanie nauki i zasad Kościoła dotyczących działalności misyjnej, prześledzenie dróg, jakimi w ciągu wieków szli zwiastunowie Ewangelii, a także poznanie obecnego stanu misji i zarazem metod, które teraz uznaje się za bardziej skuteczne” (DM 26). Jan Paweł II w enc. *Redemptoris missio* potwierdza to, pisząc: „Misjonarze pochodzący z innych Kościołów i krajów winni włączyć się w świat społeczno-kulturowy tych, do których zostali posłani, przewyżczając uwarunkowania środowiska swego pochodzenia. Tak więc winni nauczyć się języka regionu, w którym pracują,

poznać najbardziej znamienne przejawy tamtejszej kultury, odkrywając jej wartości w bezpośrednim doświadczeniu” (RMs 53).

Dzisiaj trudno wyobrazić sobie pracę misjonarską bez poprzedzających ją badań terenowych, odpowiednich ekspertyz, a następnie naukowych opracowań. Prowadzone są one przez naukowców reprezentujących różne dziedziny wiedzy. Współpraca misjologii z tymi dziedzinami wiedzy jest dzisiaj koniecznością¹. Gromadzone z terenów misyjnych zbiory, opracowywane mogą stać się bardzo ważnym laboratorium misyjnym i dokumentacją często ginącego już świata.

Bardzo ważnym zadaniem misjonarzy jest troska o zachowanie języków lokalnych. Już bracia sołuńscy tworzą alfabet Słowian – cyrylicę. Jan Paweł II tak opisuje ich pracę: „Przekładając prawdy ewangeliczne na nowy język, musieli sobie zadać trud zapoznania się z całym wewnętrznym światem tych, którym zamierzali głosić Słowo Boże, posługując się zrozumiałymi dla nich wyobrażeniami i pojęciami” (SA 11). Jak wielki jest wkład misjonarzy w zachowanie języków lokalnych, może świadczyć stwierdzenie Haasa: „Pierwsze gramatyki z XVI i XVII stulecia były dziełem misjonarskiego trudu. W wiekach następnych ze wszystkich stron świata misjonarze słali gramatyki dobre, złe, często zupełnie nieznane lingwistom. Wiele z nich istnieje tylko w formie rękopisów, wiele zaś zaginęło”². Podejmowano też liczne próby adaptacyjne. Ważnym przykładem trudu poznania i zastosowania nowych metod może być Katechizm Piotra z Gandawy (1553) przedstawiający prawdy wiary przy pomocy piktogramów indiańskich³.

Misjonarze wykonywali pierwsze mapy nowych terenów, szkice roślin, przedmiotów i budowli, byli prawdziwymi mecenasami kultury. Sami współtworzyli nowe, wspaniałe dzieła sztuki architektonicznej i inne formy, jak: muzyka, literatura, poezja, historia. Przykładem mogą tu być zachowane po dziś dzień piękne utwory muzyczne z redukcji paragwajskich⁴.

Jeden z prekursorów nowoczesnych badań etnologicznych w służbie dzieła misyjnego św. Arnold Janssen (1837-1909) przykładął wielką wagę do poznania terenu, gdzie mają być wysłani misjonarze. Sam zachęcał do dokładnych studiów języków, kultur, historii i do gromadzenia informacji⁵. Jednym ze źródeł sukcesu misjonarskiego werbistów w XX wieku było dobre przygotowanie, współpraca misjonarzy z centrum naukowym Anthropos poprzez odpowiedzi

---

¹ Por. L. J. LUZBETAK, *Kościół a kultury*, Warszawa 1998, 72-73.

² L. J. LUZBETAK, *Kościół a kultury*, dz. cyt., 74.

³ Por. M. DELGADO, *Inkulturation oder Transkulturation?*, NZM 3 (1992), 185-188.

⁴ Por. P. NAWROT, *Indigenas y cultura musical de las reducciones Jesuíticas*, La Paz 2000.

⁵ Por. J. ALT, *Arnold Janssen – Sein Informationshungler*, „Verbum SVD” 44 (2003) fasc. 2-3, 201-219.

na listy i ankiety oraz gromadzenie zbiorów. W krótkim czasie w domach misyjnych werbiści powstały szafy z eksponatami z krajów pozaeuropejskich⁶. Sami zaś werbiści stali się pionierami nowoczesnych badań etnologicznych. Rezultaty ich badań, a także badań innych ośrodków publikowane są w czasopiśmie „Anthropos. Internationale Zeitschrift für Völker- und Sprachenkunde” założonym w 1906 roku przez Wilhelma Schmidta⁷.

Ważnym momentem, znacznie poszerzającym zakres i skuteczność badań, a także i gromadzenie oraz wartość dokumentacyjną było zastosowanie fotografii. Już od roku 1870 protestancy misjonarze z Misji Morawskiej na Labradorze wykonują pierwsze fotografie, tworząc tym samym unikalną dokumentację⁸.

Jak bardzo Kościół cenił kierunek muzealnictwa misyjnego, może świadczyć fakt zorganizowania w Rzymie Wystawy Misyjnej w roku 1925. Owoce tej Wystawy przedstawiono następująco: 1. „wzrastający wkład pomocy dla misji i wzrost powołań”, 2. „ukazanie jedności i powszechności Kościoła”, 3. „wystawa była jak gdyby księgą, w której każdy eksponat stanowił jedno zdanie, jeden wiersz, jedną stronę pełną pouczeń”⁹. Dała ona początek stałemu działowi w Muzeach Watykańskich, przyczyniając się do ukazania bogactwa i dorobku duchowego kultur oraz religii innych kontynentów. Pius XI motu proprio *Quoniam tam praeclara* powołał do życia stałą Wystawę Misyjną: „Ponieważ tak wspaniałe pomniki wiary i gorliwości apostołskiej w ciągu ubiegłego roku w gmachach Watykańskich dostępne dla wszystkich nie tylko wzbudziły podziw u tak wielu ludzi, lecz również alumnom studentom misjologii dostarczyły obfitego materiału, z którego uczyć się powinni, dlatego uznaliśmy za wskazane zachować je jak najstaranniej, aby po upływie czasu tzw. Wystawy Misyjnej nie przepadły i nie uległy rozproszaniu”¹⁰. Podobna Wystawa miała miejsce w roku 2000 w Rzymie, stając się ważnym wydarzeniem jubileuszowym.

Animacyjno-edukacyjna rola wystaw misyjnych

Soborowe przebudzenie świadomości misyjnej ludu Bożego jest jednym z najważniejszych zadań i osiągnięć. Jest to w sposób naturalny powiązane

---

⁶ Por. K. TRACZYK, *Kościelne zbiory misyjno-etnograficzne w Polsce*, Lublin 1980 (mps), 22.

⁷ Por. T. CHODZIDŁO, *Anthropos*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1973, 643.

⁸ Por. H. ROLLMANN, *The Beginnings of Moravian Missionary Photography in Labrador*, „International Bulletin of Missionary Research” 4 (2002) vol. 26, 150.

⁹ PIUS XI, *Uroczystość zamknięcia Wystawy Misyjnej (10 stycznia 1926)*, [w:] *Breviarium missionum*, t. 1, 229.

¹⁰ PIUS XI, motu proprio *Quoniam tam praeclara* (12 listopada 1926), AAS 18 (1926), 478-479; *Breviarium missionum*, t. 1, 233-234.

z poznaniem historii, kultur i religii różnych ludów oraz narodów. Animacja misyjna ma za zadanie budzenie stale na nowo tej świadomości. „Również bezpośrednia znajomość życia misyjnego i nowych wspólnot chrześcijańskich może wzbogacić i ożywić wiarę” (RMs 82). Jest to przecież jeden ze standardów programów edukacyjnych i wychowawczych. Stąd wielka rola kościelnych ośrodków ekspozycyjnych, dokumentacyjnych i badawczych. Ośrodki te oprócz wielkiego wkładu w animację misyjną będą coraz bardziej wspomagały programy katechetyczne i szkolne, zwłaszcza w ramach tzw. „ścieżek międzyprzedmiotowych” oraz projektów autorskich. Ważne jest dzisiaj zorganizowanie wystaw w wymiarze interaktywnym, także z możliwościami łączności i symulacji komputerowej. Ma to ogromne znaczenie, zwłaszcza w animacji misyjnej dzieci i młodzieży. Przy organizowaniu takich przedsięwzięć należy korzystać z doświadczeń etnologów i specjalistów z zakresu muzealnictwa. Coraz częściej organizowane przez te ośrodki ekspedycje naukowe mogą w znacznym stopniu wzbogacić doświadczenia pracy misjonarzy¹¹. W Polsce ta forma wykorzystania kolekcji muzealnych w celu informacji, animacji i formacji misyjnej jest jeszcze nie dość wykorzystana.

Zadania formacyjno-edukacyjne muzeów i kolekcji misyjnych można streścić w kilku punktach następująco:

– funkcja dokumentacyjna: zbiory ukazują kontekst pracy misyjnej i zachowują od zapomnienia wiele inicjatyw misyjnych. Szczególnie ważna jest płaszczyzna dokumentująca osoby, zarówno misjonarzy, jak i adresatów misyjnego orędzia. Wykraczające poza ramy tej funkcji jest gromadzenie danych dotyczących „świadców wiary” i męczenników;

– funkcja badawcza: gromadzone zbiory mogą i powinny być przedmiotem starannych opracowań. Sklasyfikowane i odpowiednio opracowane staną się materiałem, często o charakterze źródłowym, dla dalszych analiz i opracowań. Prowadzenie badań na styku etnograficzno-misjologicznym jest koniecznością zarówno dla kandydatów na misje, samych misjonarzy, ich przełożonych organizujących misje, jak i badań nad zastosowaniem metod misyjnych w przyszłości oraz optymalnej organizacji pracy misyjnej¹²;

– funkcja animacyjna: dzieło misyjne wymaga odpowiedniej informacji o warunkach życia, religiach i kulturach, a także o kontekście szerszym pracy misjonarskiej, takim jak środowisko, świat przyrody, komunikacja, pożywienie, warunki bytowe. Dopiero w tym kontekście bardziej realistyczny

---

¹¹ Por. J. ŁAPOTT, *Etnologiczne zbiory muzealne jako źródło poznania kultury*, „*Annales Missiologicae Posnanienses*” 11 (2000), 259-264.

¹² Por. C. D. McCONNELL, *Ethnographic Research. Missiological Implication*, [w:] S. SCOTT MOREAU, *Evangelical Dictionary of World Missions*, Grand Rapids 2000, 326.

ukazuje się trud pracy misyjnej. Ta funkcja wyzwala prawdziwą i szczerą współpracę w wymiarze duchowym i materialnym.

– innym zadaniem, mało jeszcze docenianym, jest gromadzenie danych dotyczących samego życia misjonarzy oraz prowadzonej przez nich działalności. Tworzenie dokumentacji dotyczącej misjonarzy wysyłanych przez Kościół staje się wręcz obowiązkiem. Zebrane dane mogą posłużyć opracowaniom także statystycznym.

Muzea i zbiory misyjne mogą stać się ważnymi ośrodkami animacji i formacji misyjnej, a przez to ciekawymi miejscami życia kościelnego. Współpracując z katedrami misjologii, mogą skutecznie przyczynić się do poszerzenia badań naukowych z obszaru historii misji, inkulturacji czy kontekstu. Mogą stać się nowymi miejscami formacji i informacji misyjnej.

Katowice

KS. JAN GÓRSKI

Summary

The museum collection serving the *ad gentes* mission

The church from the beginning of its missionary work tried to substantiate it. Among other things, missionaries kept in their archives artifacts which proved the culture of peoples or nations they evangelized. Not only did they try to preserve local culture but also supported its development. The treasures of culture they collected and kept, in time proliferated and created impressive collections, the cataloguing and exhibiting of which served missionary education.

The paper commences with showing the contribution of the church to the preservation of culture of evangelized nations, then it elaborates on the animation and educational role of missionary exhibitions and closes with formal and educational aims which should be accomplished by museums and missionary collections.